

GİRİTLİ HASAN BEDREDDİN'İN HAYATI VE ESERLERİ*

The Life and Works of Hasan Bedreddin of Crete

Ebubekir ERASLAN**

ÖZ: Girit'te başlayan hayatı İstanbul'da son bulan Hasan Bedreddin; İmparatorluğun hem İstibdat Dönemi'ni hem Meşrutiyet Dönemi'ni hem de yeni Türkiye Devleti'nin ilk yıllarını yaşamış bir Türk aydınıdır. Söz konusu dönemlerde Doğu ile Batı'yı iyi bilen çok kültürlü ve dilli bir entelektüel olan Hasan Bedreddin, o dönemlerde hayatını kalemiyle kazanmış şahsiyetler arasındadır. Memuriyet hayatının olmayışı, göçmen bir ailenin evladı olması, başka Hasan Bedreddinlerle karıştırılması, eserlerinde takma adlar kullanması vb. nedenlerle kaynaklarda hayatıyla ilgili yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Eserlerini bazen takma adlarıyla bazen de kendi ismiyle yayımlamıştır. Bazı eserlerini de başka yazarlarla birlikte neşretmiştir. Elli bir tane eseri olan yazar; özellikle Batı dillerinden yaptığı polisiye roman çevirileri, gazeteciliğinin getirdiği ve popülerliğin gereği kitapları ve de son olarak da ölümünden sonra basılan Fransızca-Türkçe sözlüğüyle ünlenmiştir. Yani yazar eserleriyle hem toplumun her kesimine hem de aydın kesimine hitap etmiştir. Söz konusu çalışmamızda Hasan Bedreddin'in hayatıyla ilgili ulaşılabilen bilgiler verilmiş; telif, çeviri, ortak çevirileri bibliyografik künyeleriyle birlikte zikredilmiş, son olarak da yazarın tüm eserleri kronolojik olarak sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hasan Bedreddin, Eser, Çeviri, Roman, Sözlük

ABSTRACT: Hasan Bedreddin, who was born in Crete and died in İstanbul, is a Turkish intellectual experiencing both despotism and Constitutional Monarchy period of Ottoman Empire, and the first new years of the Republic of Turkey. Hasan Bedreddin, who was a multicultural and multilingual intellectual and who knew the East and the West well, was one of the rare personalities of that period. Lack of civil service life, being a son of an immigrant family, mixing with other Hasan Bedreddin, using pseudonyms in his works and so on. Due to these reasons, sufficient information about his life could not be reached in the sources. He sometimes published his works using pseudonyms and sometimes with his own name. He has published some of his works together with other authors. The author is fifty one works; He is especially famous for his translations of detective novels from Western languages, his books

* Bu makale, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı'nda, Prof. Dr. Hatice ŞAHİN'in danışmanlığında yapılan "Hasan Bedreddin ve Küçük Kamus-ı Fransevi" adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, Kötekli/Muğla, ebubekireraslan@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3713-1242

Geliş Tarihi / Received: 14.11.2019

Kabul Tarihi / Accepted: 03.05.2020

Yayın Tarihi / Published: 14.07.2020

brought about by journalism and popularity, and finally his French-Turkish dictionary was published after his death. In this study, information about the life of Hasan Bedreddin is given; copyright, translation and joint translations are cited together with their bibliographic tags, and finally all the works of the author are listed in chronological order.

Keywords: Hasan Bedreddin, Work, Translation, Novel, Dictionary

Giriş

Girit göçmeni bir ailenin entelektüel evladı olan Hasan Bedreddin, 1912’de başladığı matbuat alemine çok kısa sürede elli bir tane telif ve tercüme eser sığdırmıştır.

Giritli Hasan Bedreddin, Osmanlı Devleti’nin yıkılışına ve yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin doğuşuna tanıklık eden, geçimini yazdığı/çevirdiği eserlerle ve gazetecilikle sağlayan hem Doğu’yu ve hem Batı’yı çok iyi bilen ve tanıyan çok dilli, çok kimlikli bir Osmanlı-Türk münevveridir

1. Hayatı

1870 yılında Girit’te doğan Hasan Bedreddin; gerek Tanzimat Dönemi’nde gerek Meşrutiyet Dönemi’nde ve gerekse de Cumhuriyet’in ilk yıllarında gördüğümüz çok kimlikli Türk aydınlarından biridir. Girit’te Leria Kaymakamı olan Bedrizade Rauf Bey’in oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Farsça, Arapça, Grekçe, Rumca, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca bilmektedir. 1926’da İstanbul’da vefat etmiştir.

Hasan Bedreddin; İstanbul’da *Sabah*, *Vatan*, *Haftalık Mecmua* gibi gazete ve dergilerde yazar, çevirmen, yazı işleri müdürü olarak çalışır ve bu gazetelerde Beybaba adı ile görevini ifa eder. Yazılarının ve eserlerinin bazılarında kendi adının dışında *Hasan Merzuk* ve *Nakş-i Nur* imzalarını da kullanmıştır.¹ Herhangi bir devlet memuriyetinde bulunmayan, geçimini yazarlıkla sağlayan o dönem için ender şahsiyetlerdendir.² Hayatıyla ilgili bilgiler çok sınırlıdır. Nitekim *İslam Ansiklopedisi*’nde M. Sabri Koz, yazdığı Metin And maddesinde bu konuyla ilgili şöyle demektedir:

“Evinin bodrumundaki sandıklardan çalınıp yok edilen yazmalar arasında yer alan eserler, XIX. yüzyılın son çeyreğinden XX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna kadar altmış yıllık bir dönemde Türk tiyatrosu

¹ İBB Atatürk Kitaplığının elektronik veri tabanında bir varaklık “Hasan Merzuk (Hasan Bedreddin) ve Eserleri Hakkında Biyografik Fiş” kaydından yazarın söz konusu mahlaslarından o an için Hasan Merzuk’u kullandığı anlaşılmaktadır. Bu varağa aşağıda yer verilecektir.

² Bu konuyla ilgili olarak pek çok kaynak taranmış fakat yazarın hayatıyla ilgili bilgilere ulaşılammıştır. Ayrıca Prof. Dr. Ali Birinci başta olmak üzere, dönemin uzmanı pek çok kişiye de müracaat edilmiş fakat aynı sonuçla karşılaşmıştır.

adına sergilenen oyunlar Mahmud Yesâri, Halit Fahri Ozansoy, Ahmed Midhat Efendi, İ. Galip Arcan, Celâl Sahir Erozan, Yusuf Ziya Ortaç, Vedat Örfî Bengü, İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci, Mehmed Rauf, Ercümend Ekrem Talu, Bahâ Tevfik, Sermet Muhtar Alus, İskender Fahreddin Sertelli, Reşat Nuri Güntekin, Selâmi İzzet Sedes gibi isimlerle Ahmed Şefik, Mehmed Reşad, Mustafa Âtîf, Mehmed Rifat, Hayri Muhiddin, Muhiddin İzzet, Enver Kemal, Memduh Suad, Tayyibzâde M. Sezâi, Enver Ziyâ, Giritli Fahri, Neşet Kâmil, Müfid Râtîb, Sezâi Nâmık, Müçteba Salahaddin, Mehmed Sâdık, Hasan Bedreddin, Fahrünnisâ Fahreddin gibi bugün pek hatırlanmayan yazarların imzalarını taşıyordu. Bu kaynakların ziyan olmasının, Türk tiyatro tarihinin yazılması ve özellikle kendi araştırmaları bakımından olumsuz sonuçları görülmüştür.”³

Yazarın hayatıyla ilgili bilgilere ulaşılamamasının nedenlerinden biri de isim benzerliği sebebiyle Kütahyalı Hasan Bedreddin Paşa ve Manastırlı Hasan Bedreddin’le karıştırılması gelmektedir. Bazı elektronik ve basılı kaynaklarda da Hasan Bedreddin’in adı sadece Hasan Bedreddin veyahut da sadece Hasan Bedreddin (Giritli) şeklinde geçmektedir. Diğer Hasan Bedreddinlerin memleketleriyle anılmış ve tanınmış olması, literatürdeki isim karmaşası sebebiyle adlandırmaların teke indirilmesi adına Hasan Bedreddin değil de Giritli Hasan Bedreddin adının kullanılması daha uygundur.

2. Eserleri

2.1. Telif Eserleri

Giritli Hasan Bedreddin, burçlar ve metafizik konularını işlediği telif eserlerinde “Hasan Merzuk” takma adını kullanmıştır. Bu takma adı kullanarak yazdığı eserler tarih sırasına göre şunlardır:

- *Cinlerle Muhabere yahud İspirtizm, Fakirizm, Manyatizm: tarifi, tarihi, 2 c., 1328 [1912].*
- *Şubat Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet, 1915.*
- *Mart Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet, 1915.*
- *Nisan Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet, 1915.*
- *Mayıs Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet, 1915.*
- *Haziran Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet, 1915.*
- *Temmuz Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet, 1915.*
- *Ağustos Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet, 1915.*

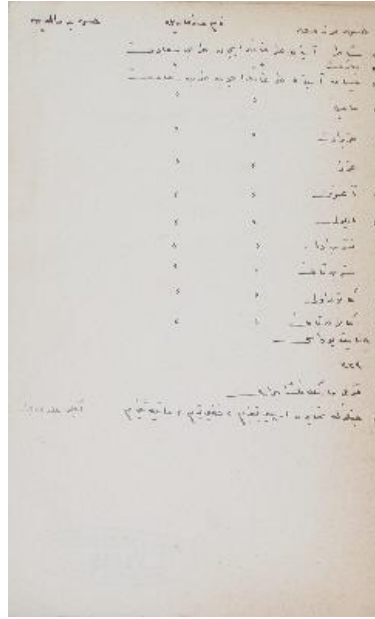
³ <https://islamansiklopedisi.org.tr/and-metin> (Erişim Tarihi 14.05.2019).

- *Eylül Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet*, 1915.
- *Teşrin-i Evvel Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet*, 1915.
- *Teşrin-i Sani Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet*, 1915.
- *Kanunu-ı Evvel Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet*, 1915.
- *Kanun-ı Sani Ayında Doğanlar için Tarîk-i Saâdet*, 1915.

Birebir kendi adıyla yayımladığı telif eserleriye şunlardır:

- *İtalya Nedir?* 1913.
- *50.000 Kelimeyi Hâvi Fransızcadan Türkçeye Küçük Kamus-ı Fransevî - Dictionnaire Français-Turc*, 1928.

Yazarın Türk entelektüel hayatına belki de en önemli katkısı “İtalya Nedir” ve “Fransızca-Türkçe” sözlüğüyle gerçekleşmiştir. İlk eserde Giritli bir göçmenin gözüyle İtalya anlatılmıştır. İkincisi ve Hasan Bedreddin’in diğer tüm eserlerinden konu ve tür olarak ayrılan eseri 1544 sayfalık “Fransızca-Türkçe” sözlüğüdür. Üstelik bu sözlüğün dönemin Millî Eğitim Bakanlığınca tüm lise ve orta mekteplere okutulması tavsiye olunmuştur.⁴

Belge 1. İBB Atatürk Kitaplığında Yer Alan “Hasan Merzuk (Hasan Bedreddin) ve Eserleri Hakkında Biyografik Fiş”in Osmanlı Türkçesiyle yazılmış hâli.

⁴ Hasan Bedreddin, *50.000 Kelimeyi Havi Küçük Kamus-ı Fransevî*, Marifet Matbaası, İstanbul, 1928, s. II.

Hasan Merzuk Nam-ı Müstear ile Hasan Bedreddin

Şubat Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Mart Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Nisan Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Mayıs Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Haziran Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Temmuz Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Ağustos Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Eylül Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Teşrin-i Evvel Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Teşrin-i Sani Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Kanunu-ı Evvel Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Kanun-ı Sani Ayında Doğanlar için Tarik-i Saâdet
Cinayet Yuvası
Kızıl Maskenin Esrarı
Cinlerle Muhabere yahud İspirtizm, Fakirizm, Manyatizm:
ikinci cildi vardır.

Belge 1'in Aktarımı. İBB Atatürk Kitaplığında Yer Alan "Hasan Merzuk (Hasan Bedreddin) ve Eserleri Hakkında Biyografik Fiş" in Latin harflerine aktarılmış hâli.

2.2. Çeviri Eserleri

Hasan Bedreddin, 1912-1926 yılları arasında Batı dillerinden Osmanlı Türkçesine otuz üç roman çevirmiştir. Bu otuz üç romandan üçünü yaşadığı dönemin önemli çevirmenleri ile müştereken, geri kalan otuzunu ise kendisi çevirmiştir. Çeviri eserlerinin bu kadar çok olması sebebiyle Hilmi Ziya Ülken, Hasan Bedreddin'in popüler eserler çeviren çevirmenlerden olduğunu ifade etmiştir⁵.

2.2.1. Tekli Çevirileri

Hasan Bedreddin, yayım hayatına roman çeviriyle başlamıştır. Kısa Sürede tek başına otuz üç tane hacimli-hacimsiz eser neşreden yazarın geçimini de bu yolla sağladığı düşünüldüğünde devri için ne kadar üretken olduğu anlaşılmaktadır.

Yazarın tek başına çevirdiği roman çevirileri kronolojik sıra ile şu şekildedir:

- *Cinayet Yuvası yahud Kanlı Lokanta*, Jules Bojuvan, 1328 [1912].
- *Bizans*, (...) 1329 [1913].
- *Kızıl Maskenin Esrarı*, Gaston Rene, 1329 [1913].
- *Minyon*, Goethe, 1329 [1913].

⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 257.

- *Her Sene Bir İnci yahud İttifâk-ı Murabba*, Arthur Conan Doyle, 1332 [1916].
- *Minyonun Düğünü*, Goethe, 1332 [1916].
- *Londra Esrarı*, Paul Feval, 1918.
- *Saf ve Hain*, (...) 1918.
- *Tünel*, Bernhard Kellerman, 1334 [1918].
- *Çalınmış Gönül*, Gaston Leroux, 1920.
- *Mukavva Kutu*, Arthur Conan Doyle, 1921.
- *Aşk-ı Menfûr*, Marcel Allain, 1337-1340 [1921-1924].
- *Fecr-i Sevdâ*, Marcel Allain, 1337-1340 [1921-1924].
- *Ölü Çehre*, Marcel Allain, 1337-1340 [1921-1924].
- *Sevda Yalanları*, Marcel Allain, 1337-1340 [1921-1924].
- *Yırtıcı Kadın*, Marcel Allain, 1337-1340 [1921-1924].
- *Kadın ve Kukla*, Pierre Louys, 1922.
- *Kazanova'nın Sergüzeştlere*, Casanova de Seingalt, 1922.
- *Ateşler İçinde*, Gaston Leroux, 1338-1340 [1922-1924].
- *Ölgün Sular Faciası*, Charles Foley, 1922.
- *Şeytanın Oğlu*, Paul Feval, 1338-1340 [1922-1924].
- *Bin Bir Gün Mehlika Sultan*, (...) 1339 [1923].
- *Manon Lesko*, Abbé Prévost, 1339 [1923].
- *Öksüz Kız*, Frederic Boutet, 1923.
- *Sevda Müsabakası*, (...) 1923.
- *Bin Bir Gün Ferahnaz Sultan*, (...) 1339-1341 [1923-1925].
- *Abbâse*, Corci Zeydan, 1339-1342 [1923-1926].
- *Zavallı Kızlar*, Jules de Gastyne, 1339-1342 [1923-1926].
- *Güzel Rita*, (...) 1343 [1924].
- *Melekler – İblisler* (1. c.), Marcel Allain, 1925.
- *Arsen Lüpen'in Sergüzeştlere*, Maurice Leblanc. 1926.
- *Canlı İğne*, (...) 1926.
- *Melekler – İblisler* (2. c.), Marcel Allain, 1926.

Giritli Hasan Bedreddin'in çevirdiği yukarıda listelenen yedi roman çevirisinin yazarı bilinmemektedir. Yazarı bilinmeyen bu eserler listede (...) işareti ile gösterilmiştir.

2.2.2. Ortak Çevirileri

Giritli Hasan Bedreddin'in başka bir yazarla birlikte ortaklaşa çevirdiği üç eserden bir tanesinin asıl yazarı bilinmemektedir. Aşağıdaki listede bu eser (...) işaretiyle gösterilmiştir.

Yazarın diğer yazarlarla ortaklaşa çevirdiği eserler kronolojik olarak şöyledir:

- *Sefiller*⁶, Victor Hugo, Şemseddin Sami - Hasan Bedreddin, 1297 [1880] (1-644 s.) / 1330 [1914] (645-902 s.).
- *Ateşler İçinde*, Gaston Leroux, Hasan Bedreddin - Süleyman Tevfik, 1338-1340 [1922-1924].
- *Güzel Rita*, (...) Bedia Servet – Hasan Bedreddin, 1343 [1924].

Dönemin saygın görülen gazetecilerinden ve çevirmenlerinden biri olan Hasan Bedreddin'in polisiye roman türündeki bazı çevirileri ve cinler, manyetizm vb. konular üzerine yazdığı telif eserlerini takma ad ile yayımladığı görülmektedir. Buna karşın ortak çevirilerinde kendi adını kullanmıştır. Telif eserlerinde de burçlar, cinler gibi edebî açıdan saygın görülmeyen konuları ele almış, böylelikle hem kendi saygınlığını korumuş hem de takma ad altında belirli bir kitlenin saygınlığını kazanarak kendine başka bir mevki kazandırmıştır. Takma ad ile kazandığı popülerliğin hem çeviri hem de telif eserlerini tüketen okurların sayısını artırmaya yardımcı olduğunu söylemek mümkündür.⁷

Sonuç

Girit'te başlayan hayatı İstanbul'da son bulan Giritli Hasan Bedreddin, daha çok Batı dillerinden Türkçeye yaptığı popüler polisiye roman çevirileri ve gazeteci kimliğiyle tanınmıştır. Hayatını kalemiyle kazanması sebebiyle telif ve tercüme pek çok eser yazmıştır. Yazar, 1912 yılıyla yayın hayatına başlamış, kısa ömrünün sonuna kadar ve hatta sonrasında da eser vermeye devam etmiştir. Yazdığı telif ve tercüme eserlerinin toplam sayısı ve bunların hacmi düşünüldüğünde elli altı yıllık hayatında oldukça velut bir kalem olduğu görülmektedir. Üstelik toplamda elli bir tane olan eseri 1912-1928 yılları arasında yazdığı düşünüldüğünde yazarın ne kadar üretken olduğuna bir kez daha şahitlik edilebilmektedir.

Hasan Bedreddin takma adını kullanarak yazdığı eserlerinin başında bugün dahi popüleritesi çok yüksek olan burçlar ve metafizik konuları gelmektedir. Gerek kendi ve gerekse de başka yazarlarla yayımladığı roman çevirilerinde yine o dönem için de popüler olan polisiye ve aşk konularını tercih etmiştir.

⁶ Şemseddin Sami, Victor Hugo'nun "Les Miserables" adlı eserin tamamını çevirememiş, Hasan Bedreddin kalan kısmı tamamlamıştır.

⁷ Eshabil Bozkurt - Nilüfer Alimen, "Çevirmenin Kimliği ve Çeviri Politikası Üzerine Bir İnceleme: Hasan Bedreddin'in Polisiye Roman Çevirileri", *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK 2014*, 23-25 Mayıs 2014, Burç Üniversitesi, Bosna Hersek, 2014, s. 4.

Yazarın kendi adını kullanarak, Akdenizli olmasının da etkisiyle, kaleme aldığı eserlerinin başında “İtalya Nedir” kitabı gelmektedir. Kitabın basım yılının İtalya’nın Trablusgarp’ı ve on iki adayı işgal yıllarına denk geldiği düşünüldüğünde, yazarın günceli ne kadar yakından takip ettiği gözlemlenmiştir. Muharririn kendi adıyla yayımladığı diğer bir telif eseri de basımını kendisinin göremediği *Fransızca-Türkçe* sözlüğüdür. Bu sözlük Latin harflerine geçilmeden önce yazılan son *Fransızca-Türkçe* sözlüktür. Oldukça hacimli olan bu eserde, yazarın çok dilliğinin ve gazetecilik kimliğinin etkileri görülebilmektedir.

Avrupa dillerinden tek başına çevirdiği otuz üç romanın neredeyse tamamı polisiye romandır. Çeviri eserlerinde polisiye konusundan sonra tercih ettiği konu ise aşktır. Çevirdiği romanlardan hareketle toplumun geneline hitap etmeye çalışan popüler tarzda eser veren bir yazar olduğu söylenebilir.

Yazarın diğer yazarlarla ortak çevirdiği romanlarda da o dönem için Avrupa’da ünlene ve Türkiye’de de bilinen ve de tanınan yazarların eserlerine yöneldiği görülmektedir.

1912’de Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” makalesiyle başlattığı Türkçenin sadeleşmesi hareketi, Hasan Bedreddin’in yazdığı telif ve tercüme eserlerde kendisine yer bulmuştur. Zaten geçimini gazetecilikle, yayımladığı eserlerle sağlayan yazarın bunun dışında bir tavır takınması düşünülemezdi. Özellikle tiyatrolarında kendisinden evvelki dile nazaran çok sade bir dil kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- Bozkurt, Eshabil - Alimen Nilüfer, “Çevirmenin Kimliği ve Çeviri Politikası Üzerine Bir İnceleme: Hasan Bedreddin’in Polisiye Roman Çevirileri”, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK 2014 Bildiri Kitabı*, 23-25 Mayıs 2014, Burç Üniversitesi, Saraybosna, 2014.
- Bedreddin, Hasan, *50.000 Kelimeyi Havi Küçük Kamus-ı Fransevi*, Marifet Matbaası, İstanbul, 1928.
- Özege, M. Seyfeddin, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, C. I, FatihYayınevi Matbaası, İstanbul, 1971.
- Özege, M. Seyfeddin, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, C. II, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1973.
- Özege, M. Seyfeddin, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, C. III, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1975.

Özege, M. Seyfeddin, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, C. IV, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1977.

Özege, M. Seyfeddin, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*. C. V, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979.

Ülken, Hilmi Ziya, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/and-metin> (Erişim Tarihi 14.05.2019).

